

DE ONTWIKKELING

Kniezebieter

Een 'kniezebieter': zo noemt men in Groningen een vervelend persoon. Een schatje daarentegen is een 'tudebekje'. Een slim type wordt wel een 'gaaie' genoemd terwijl een mager mannetje nog wel eens met 'grashipper' wordt aangeduid. Dan heb je in Groningen ook nog kleine en dikke mensen die ze 'bastje' noemen terwijl een 'oelepetoet' iemand is die nogal tegendraads is.

Met name in de provincie wonen 'kniezebieters' en 'tudebekjes': in de stad Groningen wordt in tegenstelling tot een jaar of vijftig geleden vrijwel geen Gronings meer gesproken. Dat de Stadgers alleen nog maar Nederlands spreken, daar is Siemon Reker (37), streektaalfunctionaris van de provincie Groningen en maker van het deze week verschenen Zakwoordenboek Gronings-Nederlands, niet rouwig om.

„De bossen verzuren: dat is jammer! Maar ik zal er geen traan om laten dat het Gronings in de stad Groningen vrijwel is verdwenen. Er valt – gelukkig – ook niets tegen te doen. De taal volgt haar eigen weg, en die kun je niet beïnvloeden. Wat ik wil is dat mensen zich niet schamen wanneer ze toevallig Gronings spreken. Het Gronings, zoals dat nog wordt gesproken in de provincie, heeft een grote rijkdom en soms schitterende uitdrukkingen”, zegt Reker.

Dat zijn boekje aan veel stad-Groningers niet is besteed, betekent niet dat er geen markt voor zou zijn. Vermoedelijk wel, want in de ommelanden gaat het in tegenstelling tot de stad goed met het Gronings. Daar is volgens Reker zelfs sprake van een 'revival' van de streektaal. Dat blijkt onder andere uit het snel groeiende ledenbestand van twee organisaties – 't Grunniger Genootschap en de stichting 't Grunniger Bouk' – die zich inzetten voor het Groningse dialect.

Voor het eerst sinds zestig jaar komt er weer een woordenboek Gronings-Nederlands uit. Het boek bevat nu ook een woordenlijst Nederlands-Gronings. Zo'n 12 000 woorden heeft Reker bijeengebracht. Dat heeft hij niet alleen gedaan, maar met steun van een Groningse publiciste en van enkele honderden correspondenten uit de hele provincie die hem af en toe

opmerkelijke Groningse woorden toesturen.

Reker's favoriete woord is 'kwaalmlaamp': een omschrijving voor iemand die spreekt over iets dat z'n verstand te boven gaat. 'Bakpannen' (leuteren), ook zo'n prachtig werkwoord. Bij de presentatie van het zakwoordenboek liet de provincie Groningen weten vijfhonderd exemplaren van het boek te willen bestellen ten behoeve van alle lagere scholen in de provincie Groningen.

Het Gronings is een Nedersaksisch dialect. Hoe oud het is weet Reker niet precies. Daar houdt hij zich ook niet echt mee bezig, omdat hij vreest dan in allerlei academische discussies verzeild te raken. Geen tijd voor. Zeker is wel dat er in de vroege Middeleeuwen geen Gronings werd gesproken in de huidige provincie Groningen. „Rond het jaar 800 tot 1000 werd hier vermoedelijk Fries gesproken. Maar het Fries in Groningen is 'versaksiesit'. Dat kwam door de invloeden van het Nedersaksisch uit Drenthe en Duitsland. Wanneer is niet bekend. Het Gronings werd in ieder geval al wel in de zeventiende eeuw gesproken.”

Een taal-fanaticus is Reker niet. Hij ijvert ook niet voor het tot stand komen van een soort 'Algemeen Beschaafd Gronings', vergelijkbaar met het 'Algemeen Beschaafd Fries'. Daarvoor zijn de verschillen te groot tussen het Gronings in het oosten en het noorden van de provincie.

Bovendien verandert de taal voortdurend. „Taal moet haar eigen weg volgen: je hoeft je tegen die veranderingen niet te verzetten. Er sterven woorden uit, maar er komen nieuwe voor in de plaats, daar is niks aan te doen. Ik wil ook geen schoolmeester zijn. Maar ik vind het wel leuk om de woorden vast te leggen en te registreren.”

Met het vastleggen en registreren van woorden is Reker al bezig sinds z'n gymnasium-tijd. Heeft het zin om er meer door te gaan, heeft het Gronings toekomst? „De tijd zal het leren. In de stad niet. Daar is het, net als de Mollebonen, verdwenen. Maar in de provincie heeft die taal ongetwijfeld nog toekomst als ik kijk naar de sterk toegenomen belangstelling van de laatste paar jaar.”

Hans de Preter